

El 3 de març i la pacificació basca

Francisco Letamendia

"Els canvis que sens dubte suscitaran les dues alternatives que s'obren després del 3 de març, l'accés a la Moncloa del PP o un nou govern del PSOE que compte amb el beneplàcit dels nacionalismes històrics català i basc, permet somiar en una nova estratègia pacificadora que substituesca a Euskadi la confrontació per la mobilització participativa?"

El 3 de març diluirà l'estratègia de confrontació que ha presidit el conflicte basc durant els últims 14 anys i propiciarà el relleu per una altra estratègia de participació? A curt termini hom no pot nodrir massa esperances.

El MANB (Moviment d'Alliberament Nacional Basc) havia traduït des de 1982 la primera estratègia en el seu lema "resistir és vencer": la seua defensa gairebé en solitari de les reivindicacions nacionals basques, frustrades per la Constitució, i sobretot, la legitimació que atorgava a la violència política d'ETA per considerar-la l'únic instrument conduent a obtenir-les, l'havia convertit en la unió d'un contra-estat (ETA) i una contra-societat (Herri Batasuna), repudiats i cercats ambdós per l'estat espanyol i per la majoria de la societat basca. L'estructura piramidal del MANB, organitzat en quatre nivells jeràrquics –ETA, avantguarda de KAS; KAS, Bloc Dirigent; HB, Unitat Popular subordinada a KAS; i base nacionalista votant d'HB– obeïa a la lògica d'una resistència militaritzada.

La lluita contra el MANB com a "enemic interior" de la democràcia s'havia revelat funcional per al PSOE, que se n'havia servit per esmenar no poques falles de la segona transició, i l'havia ajudat a convertir-se en el partit vertebrador del conjunt de l'estat. Si a l'estratègia estatal explícita d'aïllament del nucli armat se'n va afegir una altra d'inconfessa, la guerra bruta contra els seus membres i suports socials, això tenia poc a veure amb la racionalitat instrumental antiterrorista (des del seu mateix inici, l'opinió pública basca va atribuir monolíticament la iniciativa dels GAL a l'estat, i això va deslegitimar –i continua deslegitimant avui dia, donada l'absència d'una assumpció pública de responsabilitats– el discurs oficial que traça una línia insalvable entre els "demòcrates" i els "violents"). Aquesta estratègia sembla haver-se concebut en realitat com una decerxa per a congratiar-se amb un aparell de força estatal les temptacions colpistes del qual es continuaven tement aquells anys. De fet, els GAL varen desaparèixer en 1986-87, quan aquelles temptacions es van dissipar arran de l'ingrés de l'estat espanyol, i per tant del seu exèrcit, en l'OTAN.

El PNB desitjava consolidar el seu poder autònom, fràgil després del relleu del nacionalisme de resistència de l'etapa garaicoetxeista pel nacionalisme de gestió de la fase Ardanza, seguit de la consegüent escissió d'Eusko Alkartasuna; i això imposava el govern conjunt a

Euskadi amb el PSE-PSOE, operació factible perquè els electorats respectius no eren limítrofs. Aquesta col·laboració va tendir a alinear les concepcions del PNB, no sense resistències internes, amb la dicotomia impulsada pel PSOE entre bascos "demòcrates" i bascos "feixistes".

Fruit d'aquesta convergència va ser el Pacte d'Ajuria Enea de 1988; tot i que les distintes peces conceptuals grinyolaven en posar-se en contacte (el nacionalisme basc històric va imposar la menció de l'existència d'un conflicte entre el País Basc i l'estat, així com l'expressió d'un futurible segons el qual les qüestions polítiques no resoltes havien de ser objecte de negociació parlamentària), la perspectiva que va dominar va ser la policíaca del PSOE, i així, el pacte es va convertir en l'instrument del setge social als sectors civils anomenats "violents".

Després es va produir el fracàs de les converses d'Alger de 1989, fracàs imputable a diverses raons: l'autoconcepció exclouent d'ETA segons la qual ella havia de ser l'únic agent de negociació política amb l'estat; el projecte impossible del govern de repetir l'esquema que va produir la fi d'ETA p-m el 1982 –lliurament de les armes a canvi de solucions personals per als seus membres sense concessió política de cap mena–; i la mala voluntat tal vegada d'alguns dels responsables de les converses, gens interessats en la fi d'una violència, la d'ETA, que constituïa per a ells un immens lucre personal. Llavors la lògica de la visió del pacte com a instrument de setge va seguir el seu curs. El desplegament de l'Ertzaintza entre els anys 1987 i 1991, paral·lel –però no simètric– al replegament de les forces policíacques de l'estat, va reforçar, això sí, el poder autònom del PNB; però a costa d'enfrontar l'Ertzaintza, no només amb qui es presentava com el seu enemic natural, sinó també amb les organitzacions civils, cada vegada més juvenils, que duïen a terme mobilitzacions al carrer en sintonia amb els objectius polítics d'aquell. Els atemptats d'ETA, que ja havia de lluitar en dos fronts, el de l'estat i el de les institucions autonòmiques, es van anar fent com més va més cecs i indiscriminats, fins a incloure en els anys 90 ertzaines i dirigents de partits polítics; en la mesura que la direcció del moviment es concentrava en un sol punt i es procedia al tancament total de files, es van anar silenciant les dissidències internes, i es van deixar de sentir crítiques a la repetició de salvatjades com la d'Hipercor l'any 1987.

Malgrat tot, des de finals dels 80 assistim a la cristallització de processos socials de signe contrari. En aquests anys pren forma un nou

corrent, sempre present en l'esquerra abertzale, favorable a moviments alternatius com l'ecologisme, el feminisme, l'antimilitarisme... i per tant, també al pacifisme, que s'havia pres seriosament allò que de consensual i participatiu tenia el terme "negociació". El moviment pacifista Elkarri, hereu de l'alternativa Lurralde (que havia recollit els seus primers triomfs en aconseguir la modificació del traçat de l'autovia de Leitzaran), propicia una nova visió del pacte que destaca les propostes negociadores del conflicte basc que hi són implícites, visió que erosionarà la unió sagrada anti-MANB dels partits d'obediència basca i estatal signants del mateix.

La impossibilitat de fer d'Euskadi un marc autònom de relacions laborals en l'entramat polític vigent afavoreix igualment la convergència dels dos sindicats bascos ELA i LAB, pont que permet franquejar l'abisme existent entre els diferents submons de la família nacionalista i que proporciona una enorme base social de suport a la nova perspectiva de solució del contenciós.

La fi intuïda del regnat del PSOE i el probable relleu del PP, partit amb un discurs més restrictiu en el tema autonòmic i més enfàticament espanyol que el socialista, força el PNB a buscar una alternativa a la seua política d'aliances en direcció a l'esquerra abertzale —malgrat l'obstacle que planteja a aquesta orientació la polarització hostil de l'Ertzaintza—. Aquests corrents subterranis no han deixat d'afectar el PSE, que presenta fissures entre la línia dura dels militants biscaïns i alavesos i l'oberturista

dels guipuscoans (militància aquesta amb una forta presència de membres de l'extinta Euskadiko Ezkerra). Però aquesta nova estratègia, concretada en el nacionalisme històric en l'anomenada "via Ollora" i en l'acostament a Elkarri, necessita, per ser mínimament viable, d'un canvi radical de l'estratègia de l'esquerra abertzale que comprenga el cessament de la lluita armada.

Els canvis que sens dubte suscitaran les dues alternatives que s'obren després del 3 de març, l'accés a la Moncloa del PP o un nou govern del PSOE que compte amb el beneplàcit dels nacionalismes històrics català i basc, permet somiar en una nova estratègia pacificadora que substituesca a Euskadi la confrontació per la mobilització participativa? Aquesta, sols factible en la hipòtesi de la desaparició del fet militar en nom d'un protagonisme polític-civil, hauria de dotar-se d'un doble programa nacional, d'autogovern polític i de construcció de la societat civil basca, fruit d'un acord en dues fases, el dels partits nacionalistes bascos primer, el de totes les forces cooperants a Euskadi després, acord recolzat en processos com la convergència dels moviments pacifistes bascos i la consolidació d'un sindicalisme nacional, que hauria de presentar la força política i social suficient per aconseguir del govern de Madrid, siga aquest quin siga, els canvis jurídics que el facen viable.

Si això és possible a mig termini el temps ho dirà.

"La fi intuïda del regnat del PSOE i el probable relleu del PP força el PNB a buscar una alternativa a la seua política d'aliances en direcció a l'esquerra abertzale —malgrat l'obstacle que planteja a aquesta orientació la polarització hostil de l'Ertzaintza—. Però aquesta nova estratègia necessita, per ser mínimament viable, d'un canvi radical de l'estratègia de l'esquerra abertzale que comprenga el cessament de la lluita armada."